

tega časa) in ga pogosteje ali sploh prebirali; torej jim – po našem prepričanju – ni mogel biti zadovoljiva opora. In drugič, po vsem bi sodili, da se je velik del omenjenih zapisov razhajal s splošnejšo pozitivno recepcijo Jurčičevih pripovedi med beročimi Slovenci.

Janko Moder
Ljubljana

NEKAJ MISLI O JURČIČEVI POTI V SVET

Ker je stara bajka o argonavtih tudi pri nas vsaj znana, če že ne prvinsko domača, mi je mogoče pisateljevo pot po svetu primerjati z Jazonovo vožnjo za zlatim runom in z njegovim znanstvom s čarovnico Medejo. Zlato runo v tej prisposodbi je pač uspeh po svetu, ki si ga pisatelj pridobi deloma s svojim genijem, deloma pa tudi s sodelovanjem čarovnice Medeje, sodobnih medijev, ki pisatelju omogočijo osvojiti večnost in vesoljstvo, da tako že pred Gagarinom razišče vesolje in že pred Einsteinovo teorijo najde relativnostno prakso.

Tudi slovenski pesniki in pisatelji so po svoji usodi pobratimi in posestrime svojih bratov in sester v peresu drugod po svetu, ki že v prvem krogu – se pravi za življenja – premagajo zvočni zid jezika in jih je slišati tudi drugod, ali pa sodijo med vidce in vedce, ki prehitijo svoj čas, da jih sodobniki še ne razumejo, temveč šele njihovi zanjimci, in tako šele v drugem krogu osvojijo svet obenem s preroki, ki že po pravilu doma niso priznani.

Ampak kakor hitro preidemo na slovenski pisateljski imenik, se gostobesedni pesniški zanos umiri, zlato runo komercialnih uspehov in slave in časti za domovino pa spremeni v križev pot ali pa kvečjemu v romanje desetega brata. Vemo, koliko naporov je potrebnih, ne le primarnih, za avtorje same, temveč tudi sekundarnih, za njihove prevajalce, in terciarnih, za plasiranje na primer Prešerna in Cankarja, Župančiča in Kosmača po svetu, in sicer tako, da tudi tam postanejo večni sodobniki in domačini, kakor so domači pri nas Shakespeare in Cervantes, Molière in Tolstoj, Goethe in Dante.

Ker bom spregovoril nekaj besed o Jurčičevi poti v svet, sem želel s temi stavki opozoriti na subjektivne in objektivne težave, s katerimi se pisatelji srečujejo na svoji poti, vendar ne bi rad svojega prispevka spremenil v podatkovno sicer dragoceno, možgansko pa obremenjujočo statistiko in bibliografijo.

Literarni zgodovinarji, bibliografi in siceršnji raziskovalci so namreč tudi glede Jurčiča ugotovili že marsikaj, kako in kdaj je napravil prve korake v svet. Iz njihovih podatkov je razvidno, da je bilo Jurčičevo življenje prekratko, da bi bil že sam priča tem korakom, tako da je celo k najbližjim sosedom, na hrvaško, nemško in češko jezikovno področje, prišel šele prvi dve desetletji po svoji smrti. Ne bom tega ponavljal, ponovil pa bi rad stavek, ki je prešel že med temeljne podatke o Jurčiču, da je namreč njegov JURIJ KOZJAK ena od slovenskih knjig, ki je doživela največ prevodov.

Ta rekord gotovo drži, vendar z zanimivo zamudo, saj so se prevodi zgostili precej pozno, šele okrog stoletnice nastanka, tako da se moramo vprašati, ali je šele tedaj spregovorila aktualnost povesti ali pa gre za kakšno drugačno motiviranost. Tudi če gre v *Kozjaku* za domoljubno in svobodoljubno tematiko, ki sta v bistvu večni in povsodnji, nas vendar ob podrobnejšem pregledu prevodov presenetijo, da jih ni za področja, kjer bi jih tako rekoč

naravno pričakovali (v makedonščino, srbsščino, albanščino, bolgarščino, turščino, madžarščino, romunščino . . .), da pa so za področja, kjer ne more biti to delo slovenskega osmošolca nič več kot gola eksotika.

In tako se nam pokaže, da je treba vzrok za prevode iskati predvsem v osebni pobudi dr. Ferdinanda Kolednika, svojevrstnega romantika, svetovnega vandrovcia, tako rekoč pravega desetega brata in obenem raznašalca slovenske književnosti, zlasti še Jurčiča in Finžgarja, po svetu. Zato bi bilo najbolj pošteno, da bi na tako ugledni prireditvi v počastitev Josipa Jurčiča, kakor je današnja, nastopil tudi dr. Kolednik sam, kakor je bila že ves čas in je še danes njegova srčna želja, čeprav zadnje čase, zaradi boleznin in zaradi vse počasnejšega pohoda »njegovega« Jurčiča v svet, razumljivo trpka, kakor mi je pisal te dni iz celovške bolnišnice: »Z opatom smo tudi govorili, da bo za nedeljo 3. maja uredil malenkostno razstavo Jurčičevih knjig, kolikor jih ima – in to je vse, jaz bolan pa nisem za nobeno takšno ‚proslavo‘ . . . občutim še tako dosti bridki prezir današnjih pisarjev, ki jih Jurčič sploh ne zanima več, Kolednik pa najmanj!«

Že kakšnih deset let se je namreč v vsakem pismu, ne le meni, temveč vesoljnemu svetu, in v vsakem pogovoru, ne le z menoj, temveč z vsakim, ponavljal Kolednikov nepopustljivi refren in ukaz: za Jurčičevo stoletnico moramo doseči vsaj še izdaje *Kozjaka* v madžarščini, v srbsščini, v makedonščini, v bolgarščini, v albanščini, v turščini . . . V tem je bil nepopustljiv in mi je dobesedno osebno zameril, če sem mu moral žal poročati o spodletelih poskusih na primer pri Albancih, pri Makedoncih, pri Madžarih, pri Japoncih ali pri Mladinski knjigi za ponatis *Desetega brata* v nemščini z Gasprijevimimi ilustracijami.

Kako otroško se je veselil Jurčičeve stoletnice, naj malo pokaže podatek, da mu je drag vsak kraj, vsak človek, ki je kakor si že bodi v zvezi z Jurčičem in z njegovim pisanjem. Tako mi je na primer dostikrat povedal, kako je prav iskal koga, ki je še poznal Jurčiča, in ugotovil: »Edinega, ki je bil pri pogrebu, sem poznal dvaindevetdeset let starega benediktinca v Canon Cityju v Koloradu, župnika patra Cirila Zupana, ki je bil takrat študent v Ljubljani.«

Ker je torej bolezen dr. Koledniku onemogočila, da bi sam tu pred nami razgrnil nekaj spominov na svetle in senčne strani svojega prizadevanja za Jurčičevo zgodovinsko povest na tujem, mi dovolite, da kot bore nadomestek poskusim iz druge in tretje roke pričarati pred vas nekaj utrinkov iz teh letopisov.

Najprej nekaj skopih življenjepisnih podatkov: Ferdinand Kolednik je bil rojen v Mariboru 24. maja 1907, tako da se torej odločno bliža svoji petinsemdesetletnici. Gimnazijo je končal v Rajhenburgu, sedanji Brestanici, pri trapistih, potem pa študiral bogoslovje in je bil posvečen za duhovnika v Zagrebu. Prvo službo je dobil na Žirjah v šibeniški škofiji, potem pa ga je nemirna kri pognala po svetu, tako da je prejšnjemu bolj teoretičnemu zanimanju za jezike pridružil še praktično, saj je dolgo živel v Franciji (kot rektor jugoslovanske misije, od leta 1938 naprej), potem kot profesor v Montrealu v Kanadi, pa misionar na Ekvadorju. Zdaj, kot upokojenec, živi v Podgorjah (Maria Elend) v Avstriji.

Aprila leta 1938 je izšel njegov prevod Jurčičevega *Jurija Kozjaka* v francoščino, in sicer pri belgijskem založniku Dupuisu v mestu Marcinelle-Charleroi. Zakaj navajam ta podatek? Ker z redkimi izjemami beremo kot letnico izida 1936 in kot kraj Pariz. Ker pa imamo pri dr. Koledniku opraviti z izjemnim, prav fantastičnim spominom – saj vam ob vsakem datumu, ki ga sliši, sproti strese iz rokava ne le, na primer, da je bil tisti dan četrtek in da je bil na ta datum rojen ta in ta, temveč da je bil recimo deset let prej na tisti dan torek in da se je takrat poročil ali ponesrečil ta in ta. Lahko mu torej verjamemo, da je prevod res izšel v Belgiji, pa tudi, da je imel založnik Dupuis podružnico tudi v Parizu, in da je prevod izšel aprila 1938, saj se dr. Kolednik spominja, da je opravljal zadnje korekture,

ko je Hitler priključil Avstrijo Nemčiji, da pa je zmotna letnica 1936 bržkone vzeta iz njegovega uvoda, ki je bil res napisan na božič leta 1936.

Poseben predgovor v francosko izdajo mu je napisal Georges Goyau (1869–1939), stalni tajnik Francoske akademije. Tej počastitvi pa se je pridružila še ena: zelo ugodne ocene prevoda in nadaljnja – za našo prakso še manj verjetna, kar pravljična – poteza: dne 2. decembra 1938 je dr. Kolednik dobil zlato kolajno Francoske akademije »za zasluge v prid francoskemu jeziku na tujem«. Dr. Kolednik pa rad pove, da mu je rokopisni prevod pregleдал tudi pisatelj Paul Claudel in ga pohvalil.

To je bil torej *Kozjakov* ponovljeni prvi korak v svet – prvi je bil neopazno storjen že leta 1894 v Brnu – za tisti trenutek mogoče tudi ta majhen, pa velik zaradi poznejših posledic. Zaradi njega, ker je bil tako uspešen in priznan, je namreč dr. Kolednik dobil slo po prevajanju, to je eno, drugo pa: po tem njegovem prevodu je nastalo veliko prevodov še v druge jezike, torej prevodov po prevodu, saj ni mogoče zahtevati, naj bi bila slovenščina tako svetovno znana, da bi bilo v vse jezike mogoče prevajati Jurčiča iz slovenskega izvira.

Prepričan sem, da še nihče, ne v domovini, ne na tujem, ni opravil vestne jezikovne analize in primerjave med slovensko in francosko verzijo *Jurija Kozjaka*, čeprav vem, da si je najbrž kar precej slovenskih študentov ob času tik pred drugo svetovno vojno poglobljajo francoščino prav na podlagi Kolednikovega prevoda *Jurija Kozjaka*, kakor je to delal tisti študent na ptujski gimnaziji, ki je pri maturi dobil prvo nagrado za francoščino ravno ob Kolednikovem prevodu in ki se je junija leta 1945 v partizanski uniformi na meji pri Dravogradu nepričakovano srečal z dr. Kolednikom. Dr. Kolednik se je namreč po končani drugi svetovni vojni, med katero je bil v Franciji in drugod zaradi humanega delovanja nekajkrat v smrtni nevarnosti pred nacisti, ves nestrpen odpravil v Maribor proti domu in pri tem ni mogel čakati za zamudne uradne postopke s potnimi listi in vizumi in jo kar po bližnjici mahnil čez mejo. In tu sta se srečala s tistim ptujskim odličnjakom in tu je potekal zgodovinski pogovor, za dr. Kolednika precej hepiendovski, saj je imel zadnjo besedo dijak, v tem pa je očitno zmagala človečnost nad paragrafom, saj je prežarjen z osebno kulturo in srečo med drugim rekel: »Že več let, odkar sem prebiral vaš francoski prevod *Jurija Kozjaka*, si želim, da vas enkrat v Parizu obiščem, na, zdaj pa vas najdem tukl«

Ta obojestranska sreča pa se ni tako v trenutku pokazala in tako je imel dr. Kolednik vso možnost meditacije in ta je tako močno delovala nanj, da se je na tihem med pogovorom in za osebno katarzo zapisal v službo Jurčiču in se zaobljubil, da ga bo pri vseh narodih sveta povzdignil na oltar, da bo še drugod lahko tako blagodejno vplival na duhove.

Tako se je torej dr. Kolednik posvetil Jurčiču in po tistem ni minil in ne mine dan, da ne bi kaj storil zanj. In nihče drug na svetu bi ne mogel toliko doseči, kakor je dr. Kolednik. Zaradi svojih zvez in zaradi svoje neverjetne podjetnosti, pa tudi požrtvovalnosti. Poučen zgled za to je na primer izdaja Kolednikovega prevoda *Kozjaka* v angleščino. Ne priča samo o njegovi iznajdljivosti pri iskanju skritih rezerv za pocenitev knjige, temveč tudi o usodnih posledicah tega in obenem tudi o merilih njegovega svetovnega popotništva, saj mu je bil svet kot domača fara, po kateri je dan na dan sproščeno »koledoval«, kakor je o njem po navadi rekel Finžgar, kakor da je povsod doma. Naj zato navedem nekaj stavkov o angleški izdaji *Jurija Kozjaka* iz Kolednikovega zapisa: »Ta knjiga je res, katastrofa', ker so mladi gluhonemi vajenci v francoski tiskarni, kamor sem oddal rokopis v pregled in kontrolo, kar v naglici tiskali brez moje vednosti in ko sem 27. junija 1953 prišel s svojim indijanskim škofom iz Ekvadorja, kjer sem bil takrat misijonar, v upravo te tiskarne v Franciji, da ponovno pregledam rokopis, sem videl že zadnje strani tiskane . . . Vsa zadeva me je stala nekaj čez 4500 dolarjev in ker se nihče ni pobrigal za korekture, sem bil pri tej angleški izdaji *Kozjaka* res zelo nejevoljen – a po toči zvoniti . . . Pa ko sem priča-

koval, da bom vse kar hitro razprodal, saj je šlo popolnoma vse na moje stroške. Škof se je 1. julija 1953 vrnil v Ekvador, jaz pa 2. avgusta in tako nisem imel nobenega veselja več za „angleško“ propagando.«

Dr. Kolednik je sam prevedel *Kozjaka* v francoščino (do zdaj že pet knjižnih izdaj in več objav v časopisih), v hrvaščino (prevod je izšel v Zagrebu in prirejen v tedniku Gradiščanskih Hrvatov), v italijanščino (izšle tri izdaje), v latinščino, v nemščino (izšel iz komercialnih razlogov z razširjenim naslovom »Cigani, janičarji in Jurij Kozjak«, večkrat ponatisnjen tudi v tednikih kot podlistek, zlasti v Švici), v angleščino, v srbsčino (še čaka v rokopisu), nepregledno pa je število jezikov, v katere je *Kozjak* preveden na Kolednikovo pobudo, naročilo in plačilo, vendar v nekaterih primerih tudi že izdan, v drugih pa je običal še v rokopisu. Med tiskanimi prevodi so: litvanski, vietnamski, kitajski, poljski, češki, retoromanski, španski, portugalski, novogrški. . . v rokopisu pa so še ostali: madžarski, nizozemski, ruski, tigrinski, kinjarvandski, amarski, arabski, hebrejski, danski, ciganski, maltski, madagaški, švedski, turški, lužiškosrbski. . .

Pravim, nepregledno je število jezikov, in to mislim dobesedno. Bibliografija Jurčičevih tiskov na tujem namreč ni tako preprosta. Nekatero samostojno izdaje in objave po listih se je dr. Koledniku sicer posrečilo izslediti ali celo dobiti, glede nekaterih si pa sam ni na jasnem, čeprav je za izdajo dal ne samo pobudo, temveč tudi denar.

Za stoletnico Jurčičeve smrti sva bila torej z dr. Kolednikom domenjena, da pripravimo malo natančnejši pregled slovenskega in tujega prizadevanja za objave Jurčiča v drugih jezikih. Ker gre tu za povsem nerešljive tehnične težave, sem si to knjigo zamislil kot malo razširjeno bibliografijo, da bi bil namreč vsak prevod predstavljen z enim ali dvema klišejema povsem avtentično, obenem pa bi bili seveda ob transkripciji ali transliteraciji dodani tudi najnunnejši komentarji. Ena od založb je bila celo pripravljena ugrizniti v ta načrt in ko sva z dr. Kolednikom ravno začela nabirati vse potrebno gradivo iz neurejenih skladišč knjig in zabojev rokopisov, sva običala zaradi Kolednikove bolezni.

Stoletnica naju je torej prehitela. Ker pa pisatelji in pesniki živijo in imajo svojo vrednost in pomen tudi v medjubilejnih, žal, daljših presledkih, naj to svoje sporočilo končam vsaj za silo optimistično, da je ideja pač treba uresničiti, saj bo to tako rekoč edini način, kako dobiti ne le pregled nad prevodi Jurčičevih del po svetu, temveč kot nadaljnji korak tudi pridobitev teh del, naj bodo že v enem samem ali celo samo rokopisnem izvodu ali pa v časopisni ali knjižni objavi, za našo Narodno in univerzitetno knjižnico, kakor se z dr. Kolednikom že ves čas dogovarjava in kamor je bilo nekaj tega gradiva občasno že izročena.

Tako bi se pot Josipa Jurčiča v svet, ki ni bila zmagoslavna pot iskalca zlatega runa, pa vendar zmagoslavna pot desetega brata, čigar temeljna človeška pravica je, da se vrne domov, popisala in kot zanimivo poglavje iz naše kulturne in literarne zgodovine pričala o iznajdljivosti in požrtvovalnosti naših ljudi. To smo dolžni vsaj Jurčiču, in sicer tudi v obdobju med jubileji, saj ga s ponosom priznavamo za svojega živega klasika.